

Pruské/Tuchyňa – mladopaleolitické náleziská v Ilavskej kotline

---

Peter Schreiber

Úvod

Náleziská mikroregiónu sa nachádzajú v katastri obcí Pruské a Tuchyňa, okres Ilava, Trenčiansky samosprávny kraj. V minulosti sa prieskumu oblasti venovali viacerí bádatelia (BÁRTA 1960, 1991; MORAVČÍK 1976; PETROVSKÝ – ŠICHMAN 1967). Rovnako tu treba spomenúť aj zásluhy pánov Ernesta Poliaka z Púchova a Štefana Meliša z Považskej Bystrice, ktorí robili prieskumy aj v rámci predmetných lokalít.

Štiepané kamenné industrie zaraďované do obdobia mladšieho paleolitu boli získané prevažne zbiermi, alebo ako náhodné nálezy pri ťažbe hliny v hliníku tehelne na úpätí polohy Lipovka.

Topografia a prírodné pomery

Oblasť sa nachádza v strede Ilavskej kotliny na pravej strane rieky Váh. Samotné polohy sú situované na terasovitom výbežku vychádzajúcom z podhoria Bielych Karpát. V severnej až severovýchodnej časti územia sa nachádza Tovarský potok, ktorý je pravostranným prítokom Váhu. Z hľadiska prírodných pomerov sa predmetné územie nachádza v geomorfologických celkoch Považské Podolie a Biele Karpaty. Morfológicko – morfometrické typy reliéfu tvoria roviny až pahorkatiny (HRNČIAROVÁ 2002). Nadmorská výška lokalít v mikroregióne sa pohybuje od 260 po 310 m n. m.

Katalóg nálezísk

Pruské; poloha: Lipovka (hliník bývalej tehelne); mapa 1; obr. 2: 1

História bádania:

Lokalitu v roku 1958 objavil J. Bárta a označil ju ako gravettienskú stanicu Pruské I – Lipovka. Získal tu nálezy silicítov, ktoré, ako uvádza, boli vypadnuté z profilu hliníka.

Roku 1960 sa podarilo zistiť vrstvu s nálezmi silicítov, ktorá pravdepodobne pochádzala z würmského interštadiálu W2/W3. Vrstva bola na mnohých miestach porušená soliflukciou, čo sťažuje definitívne zaradenie nálezov (systematickejší stratigrafický výskum tu zatiaľ nebol vykonaný). V zhode so stratigrafickým ohodnotením nálezov z interštadiálnej pôdnej vrstvy W2/W3 možno pripustiť, že prevažne čepeľovitá industria z Pruského I – Lipovky je gravettienskeho veku (BÁRTA 1960, 273; 1961, 22; 1965, 123).

Z hliníka tehelne pochádzajú tiež tri mamutie kly, bez bližšieho stratigrafického určenia (BÁRTA 1960, 274–275; PETROVSKÝ – ŠICHMAN 1967, 28).

Katalóg nálezov:

1. Vrcholový fragment neretušovanej čepele s vylomeným pravobočným vrubom; materiál: patinovaný pazúrik (BÁRTA 1960, 237, tab. 90, 1).

2. Bazálny fragment neretušovanej čepele; materiál: olivovozelený kremenec (BÁRTA 1960, 237).

3. Široký neretušovaný čepeľovitý úštep; materiál: podobná surovina ako hore uvedený kremenec (BÁRTA 1960, 274, tab. 90, 4).

4. Čepeľovitý na vrchole čiastočne retušovaný úštep; materiál: hnedý rádiolarit (BÁRTA 1960, 274, tab. 90, 3).

5. Úzka dlhá neretušovaná čepeľka; materiál: čiastočne patinovaný pazúrik (BÁRTA 1960, s. 274, tab. 90, 5).

6. Hrubší čepelovitý úštep s plytkými vrubmi na ľavej strane (BÁRTA 1960, s. 274, tab. 90, 6).
  7. Úštepy; materiál: patinovaný pazúrik, šedý a žltý rádiolarit (BÁRTA 1960, s. 274).
  8. Čepelovitý úštep, šedý pazúrik (obr. 1: 1); čepieľka, biela patina (obr. 1: 2); fragment čepele, zelený rádiolarit (obr. 1: 3); škrabadlo, hnedý rádiolarit (obr. 1: 4) (PETROVSKÝ - ŠICHMAN 1967, 27, VII. 10, 11, 12, 13).
  9. Iné nálezy indikujúce dobu kamennú: tri mamutie kly¹, dĺžka klov 2 a 3 m.
- Datovanie: mladý paleolit (gravettien).

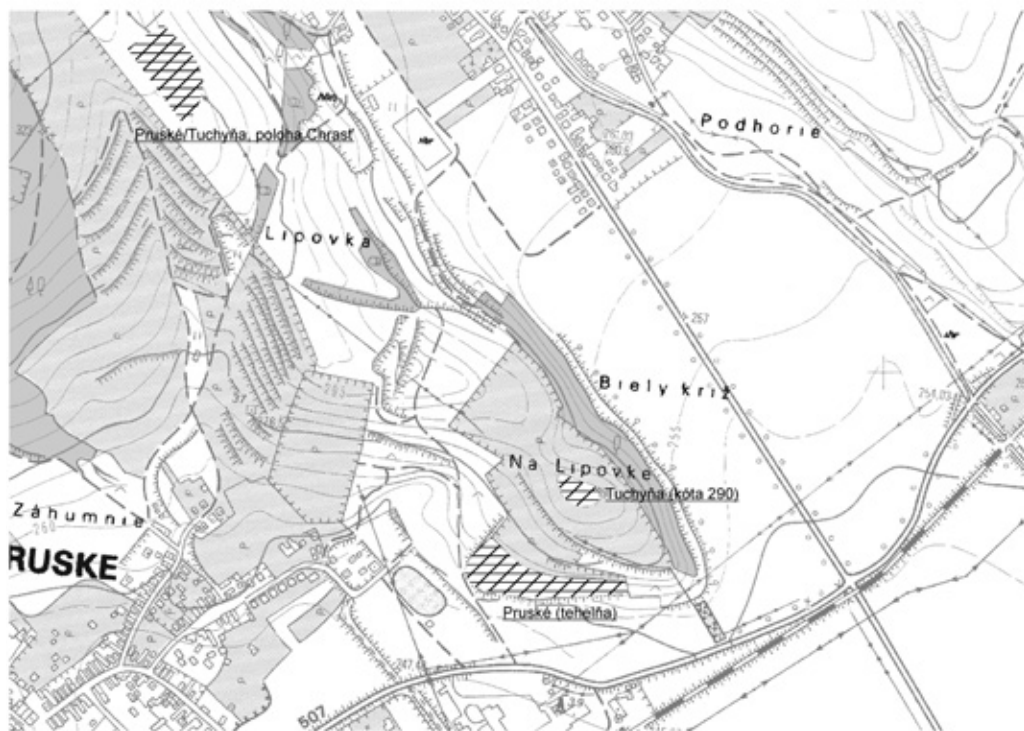
Pruské/Tuchyňa; poloha: Chrast; mapa 1

História bádania:

Lokalitu objavil A. P. Šichman (PETROVSKÝ – ŠICHMAN 1976, 30). J. Bárta ju v literatúre uvádza ako mladopaleolitickú stanicu Tuchyňa II – Chrast (BÁRTA 1960, 276).

Katalóg nálezov:

1. Čepelovitý odštepok; materiál: žltohnedý rádiolarit (BÁRTA 1960, 276, tab. 90, 14)
  2. Veľké polkruhovité úštepové škrabadlo, pre svoju veľkosť by mohlo mať aj funkciu hoblíka (obr. 1: 5); materiál: žltohnedý rádiolarit (PETROVSKÝ – ŠICHMAN 1967, 30, VII. 14; BÁRTA 1960, 276, tab. 90, 15).
- Datovanie: paleolit?

Mapa 1: upravené, podľa ZM 1:10 000 (25-43-24) vymedzenie lokalit

Obr. 1: Pruské/Tuchyňa. |

Tuchyňa; poloha: Lipovka (kóta 290); mapa 1

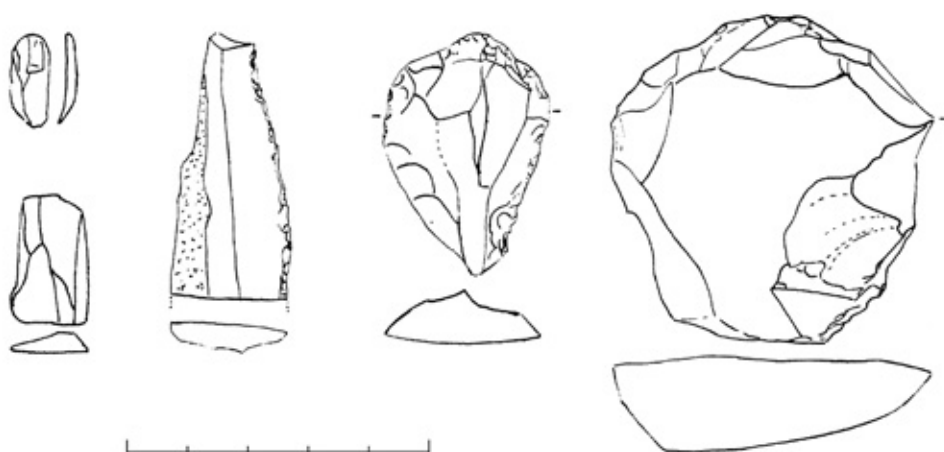
História bádania:

Lokalitu objavil roku 1960 A. P. Šichman. J. Bárta ju označil ako mladopaleolitickú stanicu Tuchyňa I. O nálezoch uvádza, že pochádzajú z hrebeňa Lipovky (kóta 290), k datovaniu lokality píše: „je pravdepodobné, že aj nálezy z tejto časti Lipovky stratigraficky súvisia s blízkymi nálezmi z Pruského I, ktoré sa javia ako gravettienske“ (BÁRTA 1960, 275–276).

Roku 1991 J. Bárta spomína povrchový nález listovitého hrotu ktorý datuje do szeletieniu (BÁRTA 1991, 28). Ďalej sa tu však uvádza, že „nález štiepaného pazúrikového nástroja z profilu sprašovej steny na úpätí Lipovky pri Pruskom (z geologickej polohy, ktorá je mladšia než nálezisko v Nemšovej) poukazuje na to, že v Pruskom jestvuje pravdepodobne dvojnásobné paleolitické osídlenie, a to staršie szeletienske a mladšie gravettienske“ (BÁRTA 1991, 28).

Katalóg nálezov:

1. Hrubší čepelovitý úštep s pravobočnou retušou vo vrcholovej hrotnej časti; materiál: hnedý rádiolarit (BÁRTA 1960, 275, tab. 90, 8).
2. Hranolovité jadrá; materiál: olivovozelený rádiolarit (BÁRTA 1960, 275, tab. 90, 9).
3. Ihlancovité jadrá; materiál: olivovozelený rádiolarit (BÁRTA 1960, 275, tab. 90, 10).
4. Driapadlovite opracovaný úštep; materiál: šedý rádiolarit (BÁRTA 1960, 275, tab. 90, 11).
5. Veľké jadrovité kusy rádiolaritovej suroviny a kremenca, s čiastočne obitými hranami (BÁRTA 1960, 275).
6. Masívne čepelovité úštepy (BÁRTA 1960, 275).
7. Stredový fragment patinovanej čepele s ľavobočným vrubom z pazúrika (BÁRTA 1960, 275).

Obr. 2: 1–4 – Pruské (okr. Ilava), poloha Lipovka, zber; 5 – Tuchyňa (okr. Ilava), poloha Chrasť, zber.
1 – neurčený silicit; 3–5 rádiolarit. Podľa PETROVSKÝ – ŠICHMAN 1967.

8. Viaceré hrubšie čepelovité úštepý s čiastočnou retušou (BÁRTA 1960, 275).
9. Listovitý hrot, ide o nepodarok, alebo polotovár (BÁRTA 1991, 28; ŽAÁR 2012, 75–76, XXVIII: 2).

Datovanie: mladý paleolit.

Zhodnotenie a časové zaradenie lokalít:

Jedinou stratifikovanou lokalitou v sledovanej oblasti je Pruské poloha Lipovka (hliník bývalej tehelne). Bola tu zistená vrstva s nevýraznou prevažne čepelovitou industriou, pravdepodobne patriaca do würmského interštadiálu W2/W3 (BÁRTA 1960, 273; 1961, 22; 1965, 123). Z hliníka tehelne pochádzajú tiež tri mamutie kly, bez bližších nálezových okolností (BÁRTA 1960, 274–275; PETROVSKÝ – ŠICHMAN 1967, 28). Na základe toho bola lokalita datovaná do obdobia mladého paleolitu s priradením ku kultúre gravettien (BÁRTA 1960). Nepočetné publikované zberové nálezy štiepanej industrie z lokality nie sú však veľmi charakteristické, respektíve kultúrne významné (obr. 1: 1–4).

Druhá lokalita, ktorá topograficky súvisí s hore uvedenou polohou, je Tuchyňa poloha Lipovka². Pochádza z nej nevýrazná štiepaná industria s výnimkou listovitého hrotu (Bárta 1960; 1991, 28). Časové zaradenie lokality môže byť preto len rámcové ako mladý paleolit. Hore uvedený nález listovitého hrotu patrí zatiaľ medzi jeden z najsevernejších dokladov tohto typu artefaku na Považí. Najbližšou lokalitou

Obr. 3: Pruské, Tuchyňa (okr. Ilava), úpätie polohy Lipovka, hliník tehelne, v súčasnej dobe zaniknutý, pohľad cca severným smerom. Podľa BÁRTA 1991, 26.

k náleziskám na Lipovke s datovaním do obdobia paleolitu, respektíve do počiatku mladého paleolitu,³ je poloha udávaná ako Dulov, alebo Dulov/Tuchyňa, vzdialená cca 900 m severovýchodným smerom (BÁRTA 1991, SCHREIBER 2009). Treba tu ešte spomenúť blízkú lokalitu Sedmerovec, vzdialenú cca 3 km juhozápadným smerom, nálezy z lokality boli predbežne zaradené do stredného paleolitu, avšak nevylučuje sa ani včasná fáza mladého paleolitu, resp. viacnásobné osídlenie polohy (ŽAÁR – SCHREIBER – ŠTEC – BLAŠKOVÁ 2009). V širších súvislostiach, v rámci mladopaleolitického osídlenia llavskej kotliny početnejšia kolekcia listovitých hrotov a štiepanej industrie priradovaná kultúre szeletienu pochádza z Veľkého Kolačina, respektíve aj Trenčianskych Teplíc (BÁRTA – BÁNESZ 1971, 306; BÁRTA 1991, 27, KAMINSKÁ et al. 2008, 222–223). Vzdialenosť lokalít predmetného mikroregiónu v katastri Pruské – Tuchyňa, je cca 12 km severovýchodným smerom od uvedených nálezísk vo Veľkom Kolačíne. Problematiku tzv. kultúr s listovitými hroťmi v susednej oblasti Trenčianskej kotliny⁴ vo svojej dizertačnej práci zhrnul T. Michalík. Minimálne časť nálezov z lokalít v Trenčianskej Turnej I a miestnej časti Hámrov I sa dá zaradiť do obdobia kultúr s listovitými hroťmi (MICHALÍK 2011, 122). Je pravdepodobné, že v oboch prípadoch môže ísť o szeletien, štiepaná kamenná industria z dávnejšie známej lokality, Ivanoviec (Skaly) je naproti tomu natoľko heterogénna, že je nutné len všeobecne konštatovať jej všeobecné zaradenie⁵ (MICHALÍK 2012, 122–123). Naproti tomu Ľ. Kaminská zaraďuje časť nálezov kamenných industrií z Ivanoviec, polohy Skala, do rámca kultúry aurignacienu (KAMINSKÁ et al. 2008, 220).

Posledným náleziskom v predmetnom mikroregióne je Pruské/Tuchyňa poloha Chrasť. Pochádzajú z neho len dva kusy štiepanej kamennej industrie, veľké polkruhové úštepové škrabadlo (obr. 1: 5) a čepeľovitý odštepok (BÁRTA 1960, 276; PETROVSKÝ – ŠICHMAN 1967). Pri tejto lokalite je datovanie do paleolitu otáznе, respektíve môže ísť aj o mladšie postpaleolitické osídlenie.

Z hľadiska surovín na výrobu štiepanej kamennej industrie sa pri predmetných kolekciách z nálezísk udávajú hlavne rádiolarity, v menšej miere kremence. Tieto horniny sú miestnou surovinou používanou pri výrobe kamennej industrie, treba tu ešte vo všeobecnosti uviesť aj rohovce. Náleziská týchto hornín sa nachádzajú v širšom rámci exploatačnej oblasti silicitových surovín v severnej časti Bielych Karpát. Táto oblasť sa dá rámcovo vymedziť na juhozápade riekou Vlára, na severozápade riekou Biela Voda (bližšie k tomu: CHEBEN – CHEBEN 2010; SCHREIBER 2011).

Za doklady importovaných surovín na lokalitách v Pruskom a Tuchyňi by sa mohli považovať nálezy tzv. pazúrika, ktorý ako sa udáva, je v niektorých prípadoch aj patinovaný. Tieto pazúrikové industrie však môžu byť pri makroskopickom určení čiastočne zameniteľné s niektorými miestnymi odrodami rohovca. Tieto rohovce majú podobné vlastnosti, ako sú farba, čiastočná priehľadnosť na tenkých hranách, ako aj patinácia materiálu. Záměna týchto hornín môže byť spôsobená práve pri fragmentárnom stave silicitovej suroviny, ktorá je vo forme štiepanej kamennej industrie.

Poznámky:

- ¹ Nález bol vykonaný bez stratigrafických súvislostí a bez prítomnosti odborníka, preto jeho súvislosť so stratifikovanými artefaktmi je diskutabilná a nepodložená (Bárta 1960, 274).
- ² Nachádza sa 150 m severo-severovýchodne od polohy Lipovka (hliník bývalej tehelne).
- ³ S výskytom listovitých hrotov.
- ⁴ Ležiacej južne od predmetného mikroregiónu Pruské/Tuchyňa.
- ⁵ V zmysle kultúrno-chronologickom v rámci mladopaleolitických kultúr.

Literatura:

- BÁRTA, J. 1960: Mladý paleolit Západného Slovenska. Nitra. Kandidátska práca, s. 456.
- BÁRTA, J. 1961: K problematike paleolitu Bielych Karpát. Slovenská Archeológia 9, s. 9–32.
- BÁRTA, J. 1991: Praveké a včasnohistorické osídlenie Ilavy a jej okolia. In: Bagin A., Bystrický V. (zost.): Ilava, s. 24–38.
- BÁRTA, J., BÁNESZ, L. 1971: Výskum staršej a strednej doby kamennej na Slovensku. Slovenská Archeológia 14, s. 291–317.
- HRNČIAROVÁ, T. 2002: Atlas krajiny Slovenskej republiky. Bratislava – Banská Bystrica.
- CHEBEN, I. – CHEBEN, M. 2010: Research on Radiolarites of the white Carpathian Klippen Belt. Slovenská Archeológia 58-1, s. 13–52.
- KAMINSKÁ, Ľ – KOZŁOWSKI, J. K. – SOBCZYK, K. – SVOBODA, A. – MICHALÍK, T. 2008: Štruktúra osídlenia mikroregiónu Trenčín v strednom a mladom paleolite. Slovenská Archeológia 56-2, s. 179–238.
- MICHALÍK, T. 2011: Paleolitické osídlenie Trenčianskej kotliny. Bratislava. Dizertačná práca. Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, s. 228.
- MORAVČÍK, J. 1976: Nové archeologické nálezy z Púchova a okolia. In: Vlastivedný Zborník Považia 12, s. 13–49.
- PETROVSKÝ, A. – ŠICHMAN 1967: Predhistorické a ranohistorické osídlenie okolia Dubnice. In: Bagin, A., Janota, D. (zost.): Dubnica nad Váhom, s. 21–41.
- SCHREIBER, P. 2009: Štiepaná a hladená industria doby kamennej z oblasti Ilavy až Považskej Bystrice. Bratislava. Diplomová práca. Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, s. 232.
- SCHREIBER, P. 2011: Primárne zdroje rádiolaritovej a rohovcovej suroviny a výrobné dielne na štiepanú industriu v mikroregióne Streženice / Lednické Rovne. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. In: Musaica 27, s. 5–20.
- ŽAÁR, O. – SCHREIBER, P. – ŠTEC, P. – BLÁŠKOVÁ, Ľ. 2009: Nové povrchové nálezy z Bohuníc a Sedmerovca. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2009. Nitra, s. 264–265.
- ŽAÁR, O. 2012: Modely sídliskových štruktúr v mladom paleolite na západnom Slovensku. Nitra. Dizertačná práca. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, s. 212.